

Kelemen Lajos

Viselhető fátnum

(Farkas Boglárka könyvére)

Egy kör alakú tisztás: ez az otthon, mintegy az élet óralapja; az indulás és a végcél számára egyaránt fenntartható jelkép, amelynek minden fokán a megértés a jel. Annyira magától értetődő; hűség a szárnyaláshoz, hűség a korlátainkhoz. Ugyan mi is csábíthatná el az embert, miféle momentum-céloknak engedne, hogy kiragadják lakájos történetéből, ha összes pusztítandó örömét és összes emlékekbe terelendő örömét megleli a tisztás üdeségében, a fű fényeiben és a múltó idő tanításaiban. Olyan egyszerű s olyan szép a gyerekség; és ostoba babona, hogy gyorsan megcsúnyul. Ne keverjük a fiatal meggyőződést a tiszta figyelemmel, amely másképp cizellálja a képet, s folyton kérdez. Miért véli látni az ember a távot, amikor nem is látja? S nem a legmélyebb kétségbeesés-e, hogy vannak leküzdhetetlen évszakok? A tisztás megszikkad, a fű leszárad. Ezt nevezik bibliai bűnnek, amit szokásjogon apostolok s nagyra hivatott gondolat-művészek cipelnek nyughatatlan lényükben.

Szeszélyes, aki másoktól hébe-hóba kölcsönvesz elnyeléssel fenyegető talányokat? Vagy becsületes? És akár egy egész királyság birtokában is kész olykor-olykor szembenézni a kérdéssel, mely kicsit sem tréfa, annál kényesebb s keményebb diszciplína: – És én most hol vagyok?

Ákár sebekbe nyúl, akár simogat, e dilemma kapcsán nem igaz, hogy nincs mire gőgösnek lennünk. Van: utóvégre nemcsak idegen városok csavaros utcatorkolataiban és aláeséseinkben szoktuk feltenni a csöppet sem ártatlan kérdést, amelyben – ne tévedjünk – végül gyöngédség és türelem találkozik; jelen vagyok, puhatolódzom, tehát szeretnék továbblépni.

Hát tessék, vegyünk csak egy emberi stációt. A történelem, természetesen humánus eszmék nevében, régen szolgává tett bennünket. Nagyjából tisztában vagyunk vele, mit jelent ez. Nem okvetlenül jókedvünkől kapaszkodunk a hitbe, hogy a történelem mindmegannyi piszkos kis praktikája ellenére, igenis van saját életünk. Amit – a langyos szívűek őszinte sajnálatára – egyáltalán nem szükséges leszólni. Persze: ki állíthatná, hogy csakis a szerelem, a szenvedély, a gyönyör, a csobbanó nevetés, a jóízű szócsaták maradtak utolsóul, hogy kivédjék a külvilág tébolyát? A cserebere, a kalmárok játékszere itt is megteszi a magáét. De akik ismerik az igen és a nem rendszertanát s árnyalatait, s egyszer is alaposan körülnéztek már a létezés ipartelepén, azok előtt aligha titok, mi adja az egyensúlyát. Mindannyian voltunk, ha nem máshogy, képzeletben: hitszegők, tévelygők, kalandorok. S voltunk diákok és fél-angyalok. Most az erényeink és az esendőségeink fölött lévő szépség, nyugalom szeretet – és e hármasságban lassan alakot öltő bátorság egyszerű szerződéseibe tekintenénk bele.

Lehetne költészettel is kezdeni, de előbb a tanúságtétel. A költészettől az igazságig ugyanis, főleg sűrű, nehéz levegőjű napokon, eléggé kanyargós az út, a költészet a költői igazságoké, és csak kivételes pillanatokban azonos az éber álmúak igazságával; például amikor az élet szárnyalása maga az élet. E szépség ürügyén a napon viruló azáleára, a szerelemre, a gyermeki üdeségre, egy anya örömeire, egy kis lebegésre, könyvekre, de a temető szürke köveire, búcsúzásokra is gondolunk, és pedig súlyozva; a még viselhető elrendelésekre, amelyek nélkül minden hiábavaló. Ezek határolják a teli tüdőből lélegzett mindennapi valóságot, s egyben ezek az univerzum kapui, s a kapun túl, az Isten felé ívelő kétség fölött az abszolút egy világa: már misztikum, fölérheteretlen magaslat, nevezhetetlen fény, külön potencia. Ide vezetnek bizonyos poétai törekvések, a hit némely ágai. Viszont a hajnali párában megmosdott erdőben termő vagy a kopott házfalak redőiben megbújó némely konklúziókat, esetleg a talaj közönséges tanulságait, a kisebb jelentőségű folyamatokat érteni, póz nélkül hallatni: költészet híján, mi több: hangzatos magyarázatok mellőzésével is megoldható. Különben is: az úgynevezett kicsiny igazságokért inkább élni kell, bennük lenni.

Íme hát az egyszeri, hiteles életdarabok tartósításának kísérlete. „Leginkább talán azért, mert már el tudom engedni a történeteket...” Ezt Farkas Boglárka írja, aki távol az olcsó artisztikumtól, a szavakra aggatható mutatványos irodalmiaskodástól, s remélhetőleg távol attól is, hogy a respektálandó írásgyakorlást íráskényszerre váltsa, szóval: Farkas Boglárka mindjárt a könyve elején leszögezz néhány tény, hogy érezzük: e faktumok nem múltó és termékeny kötelezettséget rónak a szerzőre. „Szegények voltunk. Anyagi hozományt nem kaptunk, de az élet ennél sokkal fontosabb értékeit tanították meg nekünk.” Ha az ember lelke teljes nyersanyagát, összes javait kirakja,

védtelemül áll, és nincs mentő körülmény. A szegénynek nincs szüksége mítoszra; viszont a szegénységből fölszálló szónál, mivel minden adományra fogékony, kevés beszéd megbízhatóbb és tanulságosabb.

Farkas Boglárka belső arcát alighanem két ország, Románia és a fogadott haza, Magyarország alakította, de minden bizonnyal egyetlen entitás; az, hogy magyar. Ez nála nem a hűség általi földhöz kötöttségben, hanem abban fejeződik ki, hogy jelene értése végett tisztelve őrzi és mondja a múltat; beleszóva a jelenbe: tisztelve és örömmel. Szükségességről beszélünk és stílári kérdésekről. Hogyan is mondja a tépődő Kosztolányi? „Vajon sikerül-e megtalálnom az igazi szót, az egyetlen lehetőt? Az ősi szükség üldöz, minthogy a stílus maga a szükségesség.” Egy törekvés érik be Farkas Boglárkánál, voltaképp a játék terepén, ahol a dokumentum adomává emelkedik. Játsszani annyit tesz: kockázatot vállalni, bizonyos szabályok iránti elkötelezettséggel, és bízni az elfogadható végkimenetelben. A játék madártávlatból mindig szebb, mint közelről; s mert az árnyalatokban való elmerülés leszerel, kijózanít; a játék (és adott szemszögből nézve az írás is az), akár a teremtő munka, nagyszerű alkalom az önismeretre. A *Befejezetlenül* szerzőjének történeteiben mérték van, fanyarság, élc és érzelem, és semmi artisztikus ügyeskedés. Az ősnézet frissességével lát; tessék, egyik filigrán meséjének váza: „Felosztottuk a szobát három majdnem egyenlő részre. Három íróasztal a három sarokban attól kezdve három főváros lett. (...) Hugom és én úgy tudtuk, hogy a világ Székelyföld és Kolozsvár között van, de bátyám hihetetlen történetei folytán kénytelenek voltunk elfogadni, hogy valahol, nagyon messze van még más is, olyan más, amilyen elképzelni nem lehet, de nagyon vágyini rá igen. (...) Dongolonda ilyen világ volt...” Ennyi a fölütés; három gyerek játszik, egy csöppet utánakölt a valóságnak, álmodik: ámde élethíven, a környezet intím, egyszersmind kegyetlen átélésével. A három játékosország határain, ott a kolozsvári lakásban „a tiltott átlépés óriási vétség volt (...) A határon pedig mindig hosszan kellett várakozni...” Csak ennyi, és az egész ma már tényleg csak mese. És természetesen szó sincs itt a Flaubert-féle írók fejfájásáról, arról az íróról, aki őrlődik, hetekig gyászolja hősnője vesztét. A mese, a kicsiny sztori azonban, noha konfliktusai elsimulnak, csendes és állandó jelkép, állandó szomorúság marad a félmúlt történelmében. Farkas Boglárka mondandójának érdekesség-eje abban a titokban keresendő, hogy a szolid hely-megfigyelés, egy tárgy körülrajzolása, néhány finom vonás miként adja ki az egy másodpercre sem rejtegetett nő-lélek határozottságát és lendületét.

Nem kizárt, hogy az erőt és a tartást a kedély mélysége méri. A tősgyökeres adoma szerint a székely juhász botjára dölve rágódik, töpreng a rét sarkában. Arra megy egy ismerőse, meglátja a töprengő juhászt, kérdi tőle: – Hát te, Márton? Mit csinálsz? – Gondolkodom – így a juhász. – És közben hol a fenében van a nyájad? – Azon gondolkodom... A Farkas Boglárkái éppen átellenes a székely juhász észjárásával; ő elsősorban nem azon gondolkodik: hová is lett a volt, az ő gondolkodása főképpen arra irányul, hogy hová terelendők, hol és miként őrizendők a megtörténtek. Az eszményi bizonyossághoz, amely – ha van – a megállíthatatlanul keringő napok körén kívül lakik, a lépcsőt a viszonylagos, többnyire a földibbnél is földibb leckék alkotják. Két ünnep közé tolt vizsgák és zokszó nélkül végzett feladatok. Tudni kell átadni magunkat a fátumnak, hogy majdnem mindig a szenvedély és az aszkézis, a boldogság és a bánat, a kötelesség és az ihletettség, vagyis a szív bizonyos ügyeinek félútján léteünk. S előfordul, hogy a processzusok egyike-másika önnön ellentétében ölt testet. Amint valami ilyesmit tapasztalunk, aligha a lemondás a legmegfelelőbb gesztus. Aki próbálta, tudja: sokszor ellentmondásaink készítének fel bennünket az igazán hasznos tanulságokra. Lépésről lépésre követni a diszharmóniát, kontrasztjainkat: ez az, amihez kedély, arra való lelki kondíció kívántatik. A kedély abban áll, hogy az ember nem hagyja magát vértelen közönybe ágyazódni, és nem engedi, hogy túlmenjen önnön határain. Lássuk meg a gyémántban a szenet, amúgy pedig ne tagadjuk, hogy gyönyörűen ragyog.

A teremtés végül is egy rendszer, a benne megszülető formák egyik típusa az ember, a hozzáillő alapsajátosságokkal, mint például az állandóság, a kiegyenlítődésk akarása, boldogságcélok, vagy éppenséggel a helyfoglalás vágya. Más szóval: az ember folyvást kénytelen javítgatni magát, mivelhogy befejezetlen. Érezzük a szilárd talajt, s hogy mily tiszteletreméltó komolyság a hit, de mégiscsak vannak kétségek, miután a talaj vagy a hit gyakorta el-elejt legjellemzőbb klassziszát, s noha ott van nekünk a szilárd talaj, a hit, ott van a gond, baj, s megannyi sorjázó dráma. Egy fuvallat, és a fölcsapott könyvlapok megelevenednek. S ki mondja meg, hogy a lepréselt virág egy sírra emlékeztet-e, vagy egy valamikori, illatoktól terhes kertre?

Mégis, szinte biztos, hogy előbb-utóbb, egy derűs és mély percben mind rá fogunk jönni, hogy pontosan e hullámmás a lényegünk. A többi voltaképpen arányok kérdése; az ifjú, mint tudjuk, társulni akar, a nagyság magányba vezet, holott az ifjú nagy akarna lenni, a nagyság pedig fél, hogy egyedül marad, a lába hideg lesz, a keze reszket, bőre és erénye megfonnyad. „Olyan nagy az aránytalanság a törvény égboltja s a véghezvitel hangyája közt” – sóhajt Emerson. S e sóhaj nem csupán következtetés, módszer is. Kéri, parancsolja a beismerést. Ilyenkor a kedély fénye hirtelen fölérősödik, és példának okáért egy amúgy szerény küllemű könyv fogalmi fölocsúdnak; s ilyenkor parancs, hogy a talajra kell lépniük és a földön kell járniuk. Igen, a kis műfaj egyszerűben kinyújtózik. „Ha a sorsom balul üt ki, akkor a magány a legrosszabb formájában tér vissza. Társas magányként támad fel. Minden magány közül ez a legrosszabb... Úgy tesz, mintha..., pedig dehogy. (...) Tetszhalott a társas magány, és jobban fáj mindennél.

Sokáig tudok veled együtt élni, mert néha mintha nem is lenne, aztán hirtelen, minden előzetes figyelmeztetés nélkül belém mar. Élesen, bántón, mindent tisztán mutatón. Gondolkodtat, intrikus kérdéseket tesz fel, és nem hagy nyugodni." Íme, az önéletrajzi novellatörödékek, székely kópéságok és anyatörténetek után a lélek állításai, azon nyersében. Itt a határ, ahová ijesztően (mert a hívottak oka van megijedni) és reménykeltően odalátszik már a költészet, s ahol nem lehetetlen egyszerre akarni a hűséget és a kötetlenséget. A *Befejezetlenül* című kötet hogyan is nyerhetne méltóbb jelképet, ha nem a verses búcsúfejezettel maradna abba? Mert mi is a vers? Véges számú betűsor, amelyből nagy néha, egy-egy kegyelmi pillanatban a végtelen hangja száll fel. A végtelen pedig, lévén álom és valóság egybeolvadása, nem asszonyos aranymuzsikára, hanem a szellem-zene, a spiritualitás konok érveire vár.

A vers, ha anyag, a kép nélküli arc földre hozandó portréjának nyersanyaga. Akár sejtelmes, akár vaskos, akár ékesség, akár keserű kiáltás, két sarokkövön áll – és nem a rendre és az ihletett bizonyosságra célunk, hanem az akaratra és a titokra. S igen, a békesség! Mindent a békességért! De szabad, sőt muszáj megijedni a „félek hogy” tört mondatától, attól, hogy a rajongás légvár: „amikor összejöttünk ő éppen nem / de újrakezdte mert én igen // aztán szakítottunk / és én még mindig nem // újra kibékültünk / és ő még mindig igen / úgyhogy én is újra igen / mert ő még mindig igen // amikor mindketten megint igen / akkor végleg szakítottunk”. Ha ez a hűvös konstatálás és ironia imponáló, mért ne imponálna az érzelem letisztult gondolat-formában: „békesség ha a lélek úgy érzi hazatalált / (...) a békék békéje a tudat hogy még nem / volt késő”. Most mondja valaki, hogy Farkas Boglárkának nem ragyogtatják meg lényegüket a dolgok! Meglehet, figyelik is őt: mint egyéniséget, aki maholnap tulajdon maga filozófusa lehet.

Slám, megint a hazatalálás. Előbb portya, kaland, kudarc, győzelem, erőfeszítés, az építéshez nélkülözhetetlen energia, aztán a hazatalálás is, mint minden, aminek útja van, megalkotja saját mértékét. Megtalálni, s az utak és kultúrák tapasztalatával belakni saját határainkat: ez a mérték, vagy ha nem ez, hát semmi. Egy szellős délután képe sejlik föl, esőszag, tisztán lélegző föld, pára száll fel az ég felé, s mintha a hosszú nyarat követően egy arc most azt kérné, szentelje meg az ég a jövő év szakot, s fényesség felel rá. És a sértetlen szemű, magukat máskülönbé éleslátónak hívó vakok és a kedély levezített érzéketlenjei máris osztják a gúnyt. Amely, ha nyelvű lesz is, mindössze egyetlenegy érzelem kifejezésére alkalmas, és hiányzik belőle a fantázia. Egy kontinens, egy ország, egy régió, egy fazenda, egy-két ölnyi zug akkor veszti világát, amikor elfelejt szeretni. Amikor a hivatásos lemondók veszik át a hatalmat felette. Pedig határos és határtalan vidék a százszor és százszor lepergett hét szűk esztendő után egyebet se kíván, mint fogadást tenni, hogy megpróbálja: igen, holnaptól erős, bőkezű szeretettel... Rendben van. Csak ne felmentésnek vegyük, inkább becsúgnak, hogy semmi sincs lezárva, semmi sincs befejezve.

Tóth Norbert: Nem Éva

